УДК 7.047:712.253

Сидоренко І.О.[12], *канд.. біол.н., доц.*
Міндер В.В., *завідувач лабораторії*
Національний університет біоресурсів
і природокористування України, м. Київ, Україна

АНАЛІЗ СИСТЕМИ ВИДОВОГО РОЗКРИТТЯ ПЕЙЗАЖІВ ПАРКУ НА ПАГОРБІ

Проведено аналіз системи видового розкриття паркових пейзажів Печерського ландшафтного парку у м. Києві шляхом дослідження трьох пішохідних маршрутів загальною протяжністю 3190 м. Складено схеми чергувань різних типів просторів із визначенням кількості змін чергувань світла і тіні. На пішохідних маршрутах обрано та охарактеризовано 14 видових точок.

Ключові слова: складний рельєф, паркові насадження, тип простору, глибина перспективного розкриття пейзажу, горизонтальний кут огляду

Постановка проблеми. Характер рельєфу є важливим композиційним фактором, що визначає емоційне сприйняття паркової території. Найбільш сильні емоції, відчуття душевного підйому, бадьорості, захвату викликає у спостерігача перебування на вершині пагорба [8]. Парки на пагорбах мають значний вплив на формування міського ландшафту, створюють своєрідний силует міста, слугують орієнтирами у просторовій організації забудови, визначають масштаб різноманітних структурних частин міського організму [1].

Серед виділених нами 52 парків міста Києва з умовами складного рельєфу пагорб містять п’ять: парк відпочинку «Березовий гай», парк відпочинку «Кинь грусть», Лісопарк на Замковій горі, Парк 1500-річчя м. Києва «Лиса Гора» та Печерський ландшафтний парк [5, 7].

В умовах складного і досить вираженого рельєфу основною стає геоморфологія його форм, а підлеглою – просторова структура

---

[12] © Сидоренко І.О., Міндер В.В.

насаджень [2]. Взаємозв'язок простору, площини та об'єму визначається об'ємно-просторовою композицією і виражає загальні закономірності формування паркового середовища. Виявлення особливостей та естетичних переваг ландшафту міських паркових територій в умовах складного рельєфу вимагає вивчення об'ємно-просторової структури насаджень. Особливо важливим у даних умовах є аналіз системи видового розкриття пейзажних картин парку, індивідуальність та візуальні взаємозв'язки яких визначають різноманітні форми рельєфу.

Мета статті. Проведення аналізу системи видового розкриття паркових пейзажів Печерського ландшафтного парку.

Розгляд публікацій теми. Питання формування композиції паркових територій в умовах складного рельєфу розглянуто у працях: Ільїна Л. О. (1936), Черкасова М. І. (1954), Рубцова Л.І (1956), Палентреєр С. М. (1963), Микуліної О. М. (1966), Бауліної В. В. (1971, 1974), Анісімової Л. В. (1989), Ніколаєвської З. А. (1989), Бікетова С. О. (2015) та ін. Зокрема системі видового розкриття паркового пейзажу приділена увага Киричком Ю. К. (1969), Косаревським І. О. (1976), Саймондсом Д. О. (1965, 2013), Tzolova G. (2010), Starke B. W. (2013), Galev E., Koprinska D. (2017).

Основна частина. Проведені дослідження базуються на методиці системного підходу факторного і композиційного аналізу. Натурне обстеження паркової території проведено шляхом закладання пішохідних маршрутів з наступним аналізом чергування типів просторів та визначенням видових точок. Останні характеризували за глибиною перспективного розкриття пейзажів та горизонтальним кутом огляду [4].

Об'єктом дослідження обрано Печерський ландшафтний парк загальною площею 44,02 га. Парк створений у 1981 році як продовження смуги міських парків на схилах р. Дніпро. Загальна конфігурація території є компактною. Перепад висот місцевості складає 80 м. Найнижча абсолютна відмітка (100 м) знаходиться у північно-східній, а найвища (180 м) – у північно-західній частині парку. Південна частина парку має горбисте підвищення із

природним перепадом висот 50 м, де на влаштованих додатково штучних терасах висотою 12 м розташовується головна композиційна домінанта – монумент Батьківщина-Мати. Підніжжя пагорба зі сторони Набережного шосе характеризується крутими схилами 25-30°. Складний рельєф даної місцевості зумовив переважно вільний тип планування дорожньо-стежкової мережі парку із геометричними включеннями у меморіальній частині території.

Систему видового розкриття паркового пейзажу в умовах горбистої місцевості вивчено за допомогою прокладання трьох маршрутів загальною протяжністю 3190 м та обрання на них 14 видових точок (рис. 1).

Центральний наскрізний маршрут I довжиною 870 м (рис. 1) має загальний перепад висот 50 м. При чому 80 % маршруту пролягає по рівнинному плато, де розміщуються основні меморіальні скульптури і споруди паркового комплексу. Аналізуючи маршрут I, встановлено, що з одного боку закритий простір займає 25 %, напіввідкритий – 51 %, відкритий – 24 %, з протилежного, відповідно – 61 %, 8 % і 31 %. Частота зміни світла і тіні становить 12 разів (рис. 2, маршрут I). Закриті простори маршруту I сформовані пагорбами-валами, терасами, монументальними спорудами та штучними насадженнями наприкінці маршуруту. Напіввідкриті простори представлені низькоповнотними насадженнями, переважно із хвойних видів. Відкриті простори включають оглядові площі, майданчики та галявину.

На першому маршруті виділено п’ять видових точок (рис. 1). Видова точка 1 (рис. 3, вид 1) обрана на вхідній центральній алеї парку і характеризується перспективним (20°) горизонтальним кутом огляду із далекою глибиною перспективного розкриття пейзажу (150 м). Перспектива даної точки має багатоплановий характер і включає головну композиційну домінанту парку – монумент Батьківщина-Мати.

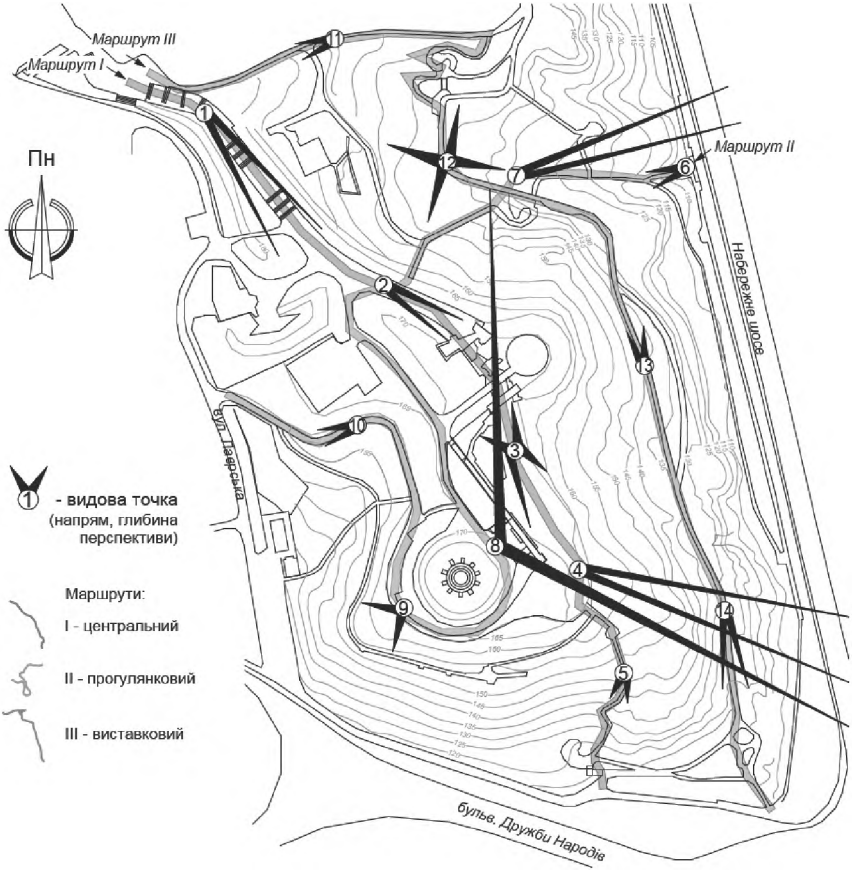

Рис. 1. План-схема розташування видових точок на пішохідних маршрутах Печерського ландшафтного парку

Видова точка 2 (рис. 3, вид 2) фокусує погляд відвідувача у перспективному горизонтальному куті огляду (20°), проте глибина перспективного розкриття пейзажу є середньою (80 м) та обмежується галереєю Героїв фронту і тилу, чашею Вогонь Слави. Після проходження замкненого простору галереї, відвідувачу відкривається видова точка 3 кругового горизонтального куту огляду з далекими глибинами перспективного розкриття пейзажу (120 м). Багатоплановість внутрішньопаркової перспективи забезпечується спогляданням основних монументальних споруд і скульптур парку.

Видова точка 4 (рис. 3, вид 4) характеризується далекою глибиною перспективного розкриття пейзажу (понад 1000 м), включає запозичену перспективу на р. Дніпро, міст Патона, лівий берег та має перспективний горизонтальний кут огляду (15°), обмеження якого створюють насадження схилу. Видова точка 5 даного маршруту закладена на схилі та характеризується перспективним горизонтальним кутом огляду (30°) і короткою глибиною перспективного розкриття пейзажу до 40 м.

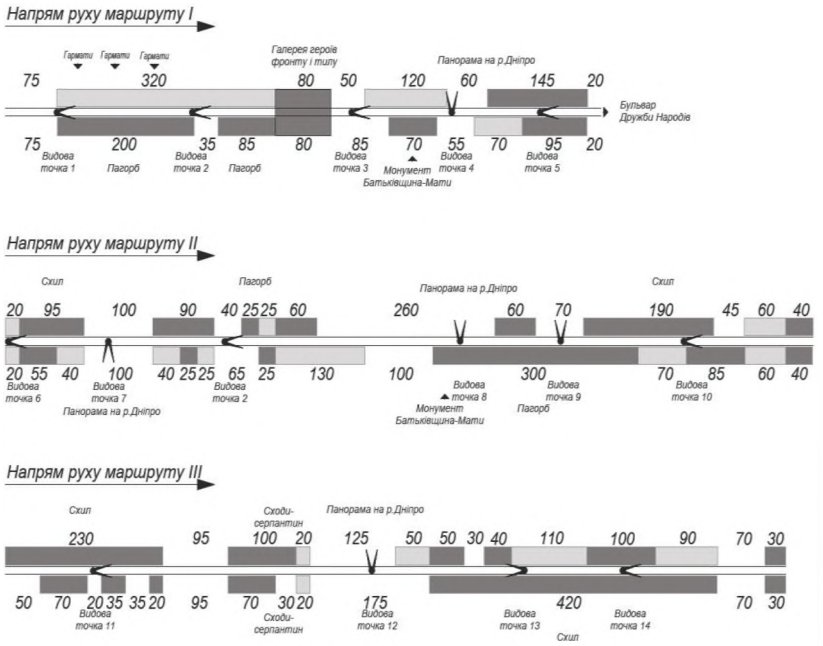

Рис. 2. Схема чергування різних типів просторів на пішохідних маршрутах (відстань, м): ☐ - відкритий; ☐ - напіввідкритий; ■ - закритий простір

Прогулянковий маршрут II огинає основний оглядовий майданчик пагорбу і включає круговий огляд території (рис. 1). Перепад висот маршруту складає 65 м на загальну протяжність 1180 м. Встановлено, що з одного боку закритий простір займає 47 %, напіввідкритий – 9 %, відкритий – 44 %, з протилежного,

відповідно – 45 %, 33 % і 22 %. Частота зміни світла і тіні на маршруті – 22 рази. Закриті типи просторів (рис. 2) формують природні схили, штучні пагорби-валуни, тераси та штучні листяні насадження. Напіввідкриті простори – це переважно поодинокі чи групові посадки декоративних рослин. Відкриті простори забезпечують оглядові майданчики та виставкові площі.

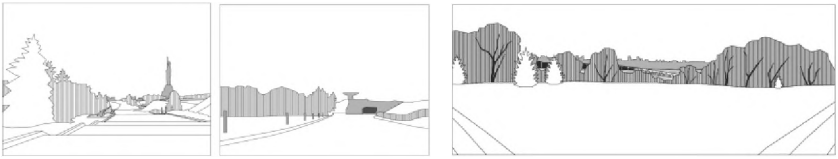

Вид 1 *Вид 2* *Вид 4*

Рис. 3. Видові точки на першому пішохідному маршруті

Маршрут II характеризують шість видових точок. З видової точки 6 (рис. 4, вид 6) розкривається вид на природні схили і насадження, що формують перспективний горизонтальний кут огляду (30°) з короткою глибиною перспективного розкриття пейзажу (40 м). Видова точка 7 (рис. 4, вид 7) має цікаву запозичену перспективу з далекою глибиною перспективного розкриття пейзажу (понад 1000 м) та з перспективним 15° горизонтальним кутом огляду. Обмеження сформовано за рахунок зростання на схилі високих насаджень. На видовій точці 8 зафіксовано найбільші показники за горизонтальним кутом огляду (120°) та глибиною перспективного розкриття пейзажу (понад 1000 м) (рис. 4, вид 8). Діорамний кут огляду забезпечує потрапляння в поле зору багатопланової запозиченої перспективи на р. Дніпро. З протилежної сторони пагорба розміщується видова точка 9 (рис. 4, вид 9), яка також характеризується діорамним кутом огляду (95°), проте короткою глибиною перспективного розкриття пейзажу (40 м) з одноплановою внутрішньопарковою перспективою. Наприкінці маршруту виділено видову точку 10 із перспективним горизонтальним кутом огляду (20°) та середньою глибиною перспективного розкриття пейзажу 60 м.

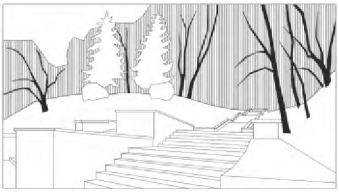

Вид 6

Вид 7

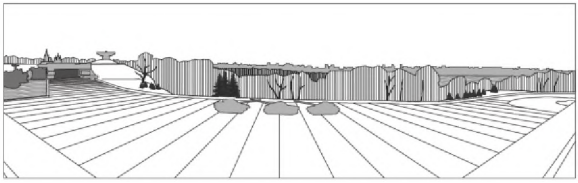

Вид 8

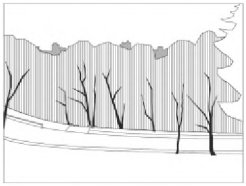

Вид 9

Рис. 4. Видові точки на другому пішохідному маршруті

Виставковий маршрут III пролягає на нижчому рівні схилу. Перепад висот по маршруту становить 55 м. Досліджувана довжина маршруту складає 1140 м. У результаті аналізу даного маршруту встановлено, що з одного боку закритий простір займає 48 %, напіввідкритий – 24 %, відкритий – 28 %, з протилежного, відповідно – 56 %, 2 і 42 %. Частота зміни світла і тіні становить 20 разів (рис. 2, маршрут III). Переважаючі закриті простори маршруту III сформовані природними перепадами висот та штучно створеними стиглими насадженнями. Відкриті простори зосереджені в середині даного маршруту і представлені виставковими площами.

На даному маршруті обрано чотири видові точки. Видова точка 11 (рис. 5, вид 11) має перспективний горизонтальний кут огляду (25°) та далеку глибину перспективного розкриття пейзажу (110 м). Відкритість простору є характеристикою видової точки 12, що має круговий горизонтальний кут огляду і забезпечує споглядання відвідувачем виставкових композицій парку із середньою глибиною перспективного розкриття пейзажу (80 м). Видові точки 13 і 14 (рис. 5, вид 14) є подібними за своїми характеристиками: перспективні горизонтальні кути огляду (20 і 15°) та середні глибини перспективного розкриття пейзажу (90 і 70 м).

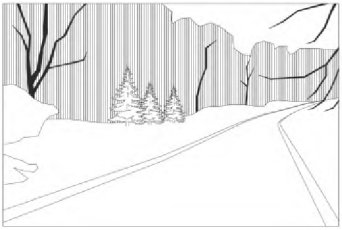

Вид 11

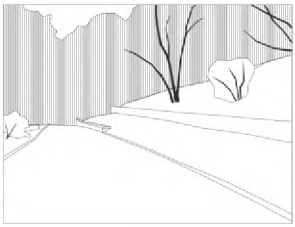

Вид 14

Рис. 5. Видові точки на третьому пішохідному маршруті

Умови складного рельєфу надають широкі можливості підвищення естетики ландшафту шляхом використання насаджень для формування відкритих і закритих просторів, створення перспектив, різноманітних ракурсів і видових точок, виділення домінантних та акцентних композиційних елементів [3, 6, 9, 10].

Висновки. Аналіз досліджуваних маршрутів за розподілом типів просторів свідчить про переважаючу кількість закритих просторів. На маршруті I в середньому закритий простір займає 43 %, напіввідкритий – 30 % та відкритий простір – 27 %. Маршрути II і III за даною характеристикою є дещо подібними: закритий простір в середньому складає 46-52 %, напіввідкритий – 13-21 % та відкритий простір – 33-35 %. Зміна чергувань світла і тіні на центральному маршруті склала 12 разів на 870 м, на прогулянковому – 22 рази на 1180 м, на виставковому маршруті – 20 разів на 1140 м.

Аналіз об’ємно-просторової організації території показав наявність запозичених пейзажів: на маршруті I – далекі глибини перспективного розкриття пейзажу (понад 1000 м) із круговим горизонтальним кутом огляду (360°), на маршруті II – далекі глибини перспективного розкриття пейзажу (понад 1000 м) із перспективним горизонтальним кутом огляду (15°).

Дана паркова територія на пагорбі вирізняється компактною конфігурацією, природно-живописним характером, центричним архітектурно-просторовим рішенням. Рельєф місцевості зумовлює відкритість системи видового розкриття паркових пейзажів на р. Дніпро з композиційного центру – вершини пагорба. У даних умовах важливим є збереження існуючих запозичених пейзажів із далекими

глибинами перспективного розкриття, що дозволяють встановити візуальні зв'язки між парковою територією і ландшафтом міста. Композиція насаджень парку повинна забезпечувати формування внутрішніх одно-, дво-, багатопланових та розкриття запозичених багатопланових перспектив.

Список використаних джерел:

1. Баулина В. В. Особенности формирования городских парков на сложном рельефе: автореф. дисс. … канд. архитектуры. Москва, 1971. 23 с.

2. Боговая И. О., Фурсова Л. М. Ландшафтное искусство. Москва: ВО «Агропромиздат», 1988. 222 с.

3. Миндер В. В., Сидоренко И. А. Особенности подбора ассортимента растений для укрепления склонов парковых территорий города Киева. Современные проблемы и инновации в ландшафтной архитектуре: Международная научно-практическая конференция, г. Брянск, 23-25 октября, 2014 года: материалы междунар. науч.-практ. конф., Брян. гос. инженер.-технол. акад., 2014. С. 63-67.

4. Міндер В. В., Сидоренко І. О. Система видового розкриття паркових пейзажів у яружно-балкових умовах складного рельєфу Києва. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НТУ України, 2017. Вип. 27.4. С. 66-70.

5. Міндер В. В. Вплив форм рельєфу на композиційні особливості паркових насаджень міста Києва. Виклики XXI століття та їхнє вирішення у лісовому комплексі й довкіллі: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 7-9 жовтня, 2015 року: тези доповідей. 2015. С. 154-156.

6. Міндер В. В. Формування просторової композиції паркових територій в умовах складного рельєфу фітомеліоративними заходами. Здоров'я лісів, екосистемні послуги та лісові продукти для суспільства: Міжнародна науково-практична конференція, м. Київ, 6-7 квітня 2017 року: тези доповідей. 2017. С. 121-122.

7. Міндер В. В., Сидоренко І. О. Парки Києва з умовами складного рельєфу. *Науковий вісник НЛТУ України*: зб. наук.-техн. праць. Львів: РВВ НТУ України, 2014. Вип. 24.5. С. 41-46.

8. Саймондс Д. О. Ландшафт и архитектура (под ред. Л. С. Залеской). Москва: Изд-во лит-ры по строительству,1965. 194с.

9. Сидоренко І. О., Міндер В. В. Методика добору деревних рослин для формування паркових насаджень в умовах складного рельєфу: науково-методичні рекомендації. Київ: КОМПРИНТ, 2017. 53 с.

10. Сидоренко І. О., Міндер В. В. Моделювання обрису ландшафту складного рельєфу (на прикладі м. Києва): науково-методичні рекомендації. Київ: КОМПРИНТ, 2017. 68 с.

Аннотация

Проведено анализ системы видового раскрытия парковых пейзажей Печерского ландшафтного парка в г. Киеве путем исследования трех пешеходных маршрутов общей протяженностью 3190 м. Составлены схемы чередования различных типов пространств с определением количества изменений чередования света и тени. На пешеходных маршрутах избраны и охарактеризованы 14 видовых точек.

Ключевые слова: сложный рельеф, парковые насаждения, глубина перспективного раскрытия пейзажа, горизонтальный угол обзора

Annotation

Analyzed of the system of view of park landscapes of the Pechersk Landscape Park in Kiev has been carried out by examining three drawn hiking trails with a total length of 3190 m. Schemes for alternating various types of spaces with the definition of the number of changes in the alternation of light and shadow have been drawn up. On pedestrian routes, 14 species points have been selected and characterized.

Keywords: complex relief, park plantations, depth perspective opening of the landscape, horizontal viewing angle

Стаття надійшла до редакції у лютому 2018 р.